

PAMÁTKY.

Časopis Musea království Českého pro dějepis hlavně český.

Vydání archaeologického sboru Musea království Českého nákladem Matice české.

Redaktor K. Vl. Zap.

Ročník IX.

Díl V., sešit 3.

Rok 1862.

na cestu.⁶⁸⁾ Nad to pak placeno jest podle kvitance v archivu zemském zvláště uložené za Hynala, jenž po slovích sekretářových⁶⁹⁾ ve Vratislaví prý více korbele hleděl nežli včí zemských, 200 tolarů říšských po 45 gr. bílých Vratislavskému měšťanu Karlu Ungrovi, hospodskému u modrého jelena. Komisaře Klipla do počtu vnímajice zaplatili stavové za vyřízení svého sporu s Varlovským přes 1000 zl. A byť pak jsem se i nemohl dopídit nálezu tak draze zaplateného, tolík z kusých zápisů sněmovních na r. 1647 na jistou vychází, že v ničem nevyhráli. Varlovskému museli doplacet; a aby se sporům podobným pro příští pře-

⁶⁸⁾ Sj. 3. a 13. září I. 1646.

⁶⁹⁾ Sj. 13. září.

dešlo, poslal vrchní úřad do Opavy dva komisaře (Dyra a později Šetra) s kasírem (Grollem), kteří vojenské věci obstarávali na místě stavův, proti zařízení takovému poručnickému zdarma protestujících.

Léta 1663, když hrabě Forgács, velitel Nových Zámků, tuto tvrz uherskou ponechatati byl musel Turkům, kteří odtud přes Slovensko přitáhli až na Moravu blíž Olomouce, sešli jsou se opět stavové Opavští, aby se radili o pomoci proti Turku. Tehdejší zápisník pak praví ke dni 12. listopadu: „Stavové povolili JM. p. hejtmanovi zemskému měsíčně 100 zl., aby mohl oficírům traktaci dávat, poněvadž mnohykráte s malou traktací mnoho dobrého se tomuto knížetství spůsobiti může.“ Nemýlim se tuším dávaje tomu, že k moudré této naučené stavům nemálo dopomohl r. 1646.

Něco o umění heraldickém.

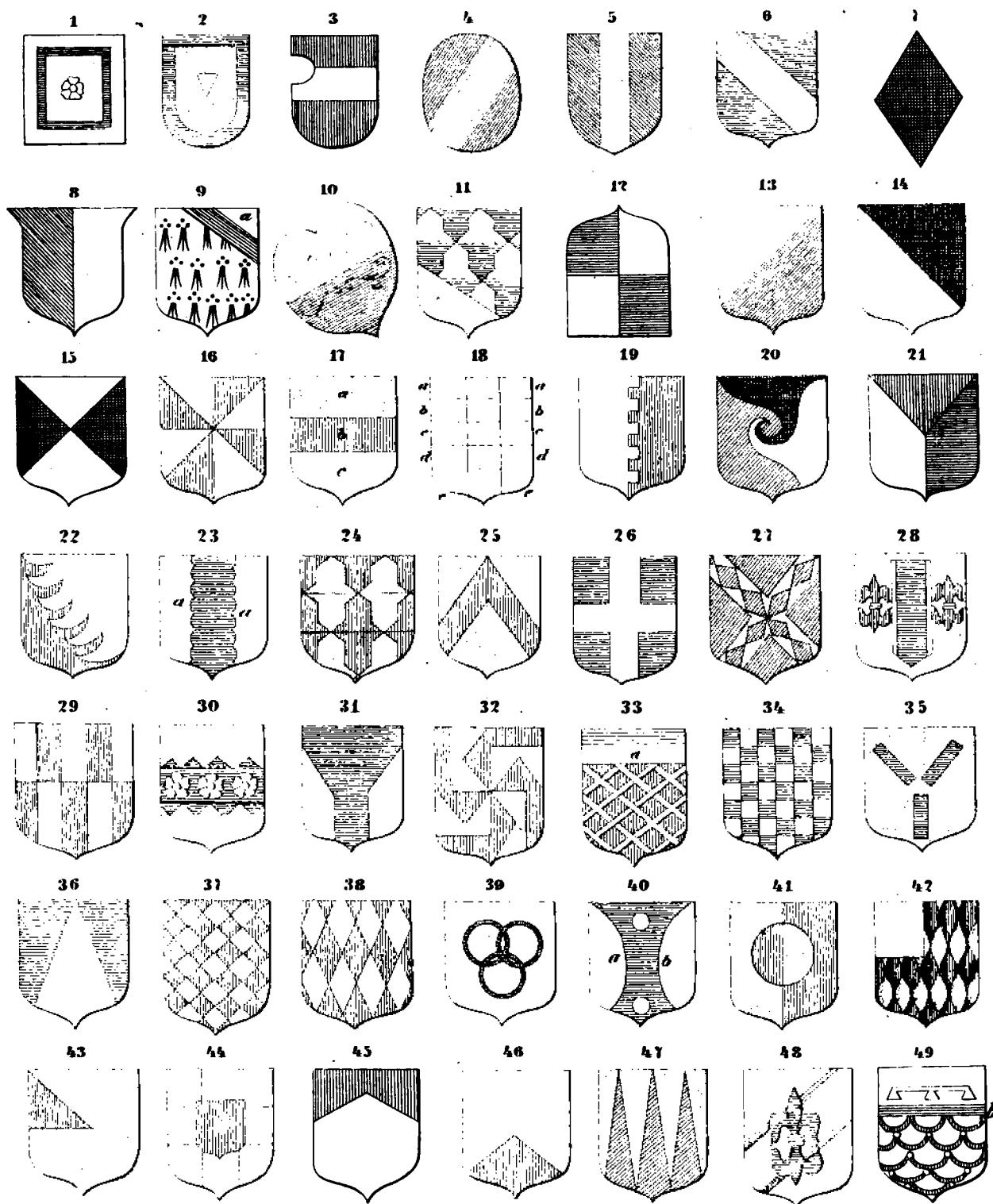
Sepsal Ant. Rybička.

Heraldika čili *erbověda* (*ars heroica, scientia armorum, aspilogia, art du blason, heraldique, Wappen- oder Heroldkunst*) nazývá se umění, erbům a znakům středověkým náležitě vyrozuměti, je vypisovati a vyličovati, a nové erby a znaky dle pravidel heraldických navrhovali a dělali. Umění toto má počátek a zaklad svůj ve středověkých obyčejích válečných a spůsobech bohatýrských i povstalých tehda řádech a spolcích rytířských. Neboť jakož času toho osoby, kteréž v bojích — zvláště ve válkách křížových — v turnajích čili kolbách a sedáních a podobných výpravách účastenství měly, i s čeledí svou od paty až do hlavy byly ozbrojeny a téměř vespolek jednostojně oděny; pročež potřebi bylo jistých znamení zevnějších, dle kterých by se jeden každý bojovník a družina jeho od jiných rozeznati mohli. Vykládáním a posuzováním takových znamení, jež bojovníci tito obyčejně na štítach, helmích a t. p. kusech nosili, obíraly se tehdy jisté osoby, včí těchto dobře znalé, rozšafné a počestné — tak zvaní *heroltové* — kteří činili zvláštní cech čili pořádek a umění své prvotně tolíko ustněm podáním s učedníky svými — *perseveranty* — sdělovali. Učení a pravidla tato byla později sebrána, a v jistý pořádek a spůsob uvedena, z čehož potom vzešlo umění erbovní, podle původců svých, heroltů, uměním *heraldickým, heraldikou* nazvané.

Francozové byli nejprvnější, kteří se — a to již v XII. století za krále Ludvíka VII. — pokusili o jakés takés systematické vzděláni umění heraldického, a *Honoré Bonner* vydal tam r. 1481 nejprvnější spis o heraldice: *Arbre des Batailles*. Paris fol.; ve Vlaších psal již *Bartolo de Sassoferrato* (1313—1355) de armis et insigniis, a v Angličanech sepsal dokt. *Nic. Upton* r. 1441 první dílo heraldické. V Němcích teprv později včí této sobě všimáno, jesto první knihy erbovní (*Wappenbücher*) teprv okolo r. 1540 přicházejí; r. 1610 vydal *Siebmacher* obsí-

nou takovou knihu, v niž jiní napotom pokračovali a ji znova vydávali. Ku konci století XVII. vydal *Spener* dva u včí té důležité spisy: *Historia insignium illustrium* (r. 1680) a *Insignium theoria* (r. 1690). V minulém století pracovalo několik učenců lipských horlivě v umění tom, až pak *Jan Kr. Gatterer* (1763—1793) všeliký materiál dosavadní v náležitý pořádek uvedl a takměř otcem německé vědy heraldické se stal, vydala r. 1763 *Abriss der Heraldik* a r. 1791 *praktische Heraldik*. Ve Francouzích pracoval v době nejnovější se zvláštní horlivostí o umění tom *Henri Simon*, jehož obširné a zajímavé dílo: „*Armarial general*“ r. 1812 tištěm vyšlo. — U Slovanů však věda erbovní byla až dosud též docela zanedbána, tak že nepozůstává ještě systematického pojednání o erbích slovanských. Díla o včí té v jazyku českém, polském a latinském psaná (*Paprockého*: *Gniazdo cnoty, o herbach, Zrcadlo M. Mor., Diadochus; Okolského*: *Russia flor.; K. Niesieckého*: *Korona polska; Kylicův*: *Ehrenspiegel; Zebaričova*: *Stematografie; M. Skorojeviče*: *Wappenbuch von Illyrien a j.*) pokládati lze tolíko za materiál heraldický; neboť obsahují ovšem mnohé zprávy genealogické, i vyobrazení a zde onde také vypsání erbů šlechtických a městských, nezavírají však v sobě pravidel a kritických dát k vědeckému skoumání, vypisování a dělání erbů a znaků slovanských, anohrž nejsou onyano ani vždy správné a podstatné.

Umění heraldické bývalo druhdy velmi důležité, pokud květily rozliční duchovní a světskí řádové rytířství, do nichž se přijímalí tolíko osoby ze starožitných rodů šlechtických pošlé, jakož se i na mnoze tolíko jim propůjčovaly bohaté prebendy duchovní, a heroldové tehdy skoumávali starožitnost rodu a pravost erbů a původu osob, jenž k řádům nebo prebendám takovým chtěly připuštěny být. V době novější umění to ovšem bývalé své platnosti na mnoze

Praha 1911

Lith. F. Švejda v Praze

Heraldické znaky

pozbylo; nic však méně jestli heraldika i nyní ještě důležitou pomocní vědou historickou a juridickou, poněvadž i modernímu historikovi a juristovi bez vědomostí heraldických a genealogických často nelze se obejít, ku př. při rozsuzování dědičných práv a nápadů, pocházejících z dob starších, při uvažování pravosti starých listin, pečeti a tomu podobných pamětí a svědectví a t. p. —

Heraldika jakožto umění dělí se na dvě části, theoretickou a praktickou; onano zavírá v sobě pravidla heraldická a prameny, z nichž je lze čerpat: listiny erbovní, pečeti, mince, rodokmeny, knihy pamětní čili zápisné (*Stammbücher*), náhrobky, knihy a sbírky erbovní, rodinné obrazy, ozdoby, koltry, nářadí a t. p.; tato zanáší se užíváním pravidel těchto a vztahováním jich k věci samé. Praktická část tato obsahuje v sobě: a) *Vypisování a vyslovování erbu (blazonování)*; totiž vyličení štítu co hlavní části erbovní, jeho spůsobu, postavení a rozdělení, vypsání obsažených v něm heraldických a jiných znamení, jich náteru čili barev, pak kusů vedlejších: helmu, přikryvadel, ozdob atd.; b) *Historisování*, t. j. z listin a jiných památek čerpané vypsání příběhů a dát, vztahujících se k původu jednoho každého erbu, k změnám, jenž se s ním staly rozmnovením a rozhojněním, rozdelením nebo spojením jeho s erby jiných rodu; c) *Kritizování* čili posuzování toho, bylo-li, hledic k znamením a vyobrazením erbovním, k jich rozvržení, náteru a pořádku, k štítu a kusům vedlejším, náležitě šetřeno toho, co u věcích těch heraldika vyměruje, a d) *Rejsování (Ausreissen)* čili navrhování a nákreslování nových erbů dle pravidel heraldických.

Povědavže se heraldika obírá zvláště vypisováním, skoumáním, pořádáním a navrhováním znaků čili *znamení erbovních* (*Wappenzeichnen*), a tyto spařují se na štítu a helmu, pokládají se štit a někdy i helm za kusy přední a hlavní v jednom každém erbu, ostatní k erbu ještě náležité kusy, ku pr. přikryvadla, strážcové štítu, pláště a jiné ozdoby ale za kusy vedlejší a náherné; a nebude od místa, o onech i těchto poněkud šířeji tuto promluvit.

Nejdůležitější částí každého erbu jestli *štít* (*tarcza*, *clipeus*, *ecu*, *Schild*) jehož *pravou* stranou nazývá se v heraldice ta, kteráž naň patřícímu jest na levé, a naopak *levou* ta, kteráž jest na pravé straně. — Co se *formy a spůsoby* štítu týče, tať bývala rozličná; nejstarší štíty byly čtyrhrané (v. fig. 1.) čili panatyrské, *Banner W.*; španělské bývaly podlouhlé dolů zakulacené (v. f. 2.), německé taktéž, avšak měly na pravé straně výkrojek pro oštěp (v. f. 3.), vlašské byly vejčité (v. f. 4.), francouzské — nyní vůbec užívané — v špici ukončené (v. f. 5.), ženské bývaly srdečovité a šachovité (v. f. 7 a 10.), anglické nahore po stranách rohaté (v. f. 8.), jiné pak i jinak ještě po krajinách vykrojované, a t. p. — Obyčejně stojí štit zrovna vzhůru, a jen zde onde — a to při erbích starších — bývá k pravé, řídceji k levé straně nakloněný (*ecu couché*, v. f. 10.); štitem pak zpodkem nahoru obrácený (*renversé*,

gestürzt, v. f. 12.) vyznačuje se, že držitel jeho byl posledním potomkem rodu svého, aneb že pro přečin nějaký čest a erb svůj propadl. — Co se *potahování a natírání* štítu (*Tinktur, email*) týče, užívá se k tomu buď *ková: zlata, stříbra*, buď *barev: červené* (rubínové), *modré* (lazurové, blankytné), *zelené*, *purpurové*, *brunatné* (chřebičkové) a *černé* (uhelné). Náter tento — když se neužívá ková a barev samých — vyznačuje se nyní tečkami a čárkami, a to: náter zlatý (žlutý) tečkami (v. f. 2.), stříbrný (bílý) prostorou prázdnou (v. f. 1.), červený čárkami kolmými (v. f. 3.), zelený čárkami od pravé k levé na pokos jdoucími (v. f. 5.), modrý čárkami příčními (v. f. 6.), černý čárkami s hůry dolů a na příč přes sebe taženými (v. f. 7.), purpurový čárkami od levé k pravé straně na pokos vedenými (v. f. 4.) a brunatný čárkami s hůry dolů a od pravé k levé na pokos taženými. Druhdy však užívalo se k tomu písmen začátečních (G. S. R. G. a t. d.), nebo znamení planet (O ☽ ♂ ♀ ♁ ♀). — K náteru počítá se také *kožešina* (*Kürsch, fourrures*), která jest buďto obyčejná nebo *hranostajová* (*Hermelin, hermines*), nebo *popeličina*, (*Fech, Veh, Grauwerk, vair*), také *kloboučky, zvonky* (*Eisenhütchen*, f. 11.) nazývaná, o nichž nížeji bude mluveno; *hranostajova kožešina* nazývá se *přirozenou* (v. f. 9.), když půda její jest bílá a ocásy černé, *obrácenou* (*Geogenhermelin, contrathermines*) pak, když na černé půdě viděti ocásy bílé. — Přicházejí v heraldice konečně také barvy *přirozené* (*Naturf., naturels*), avšak jen zřídka, totiž při kusech z přírody vztáhých, z nichž barva těla člověčího a zvířecího nebo části jeho nazývá se barvou *tělnou*. — Při užívání náterů těchto šetření jest pravidla toho: že nikdy kov na kov (ku pr. zlato na stříbro) a barva na barvu (červená na zelenou, modrá na brunatnou) natírat se nemá, anobrž kov na barvu a naopak, a vyjimka z toho státi se může toliko při kusech, jenž jsou barev přirozených, aneb v štítích, kteréž jsou již kovem a barvami potaženy; ony mohou se klásti na barvy i kovy, do těchto přijíti může figura barvená nebo kovová. Erby, v nichž pravidla výše přivedeného nebylo šetřeno, nazývají se *nepořádnými, jalovými, záhadnými* (*armes fausses, falsche, räthselhafte Wappen*).

Štíty jedinou barvou nebo kovem potažené — bez všeobecného rozdělení a znaku (f. 7.) — viděti jest velmi zřídka, a to jen v nejstarších erbích, pročež má tu průchodu přísloví franc.: *qui porte le moins est le plus*, že totiž erb čím jednodušší, tím jest starší a vzácnější. — Obyčejně jest štit buďto na několik různě barevných částí rozdělen nebo rozkrojen, buďto znaky heraldickými aneb jinými obrazy vyplněn. Co se *dělení* (*Sekzion*) štítu týče, děje se ono čárami buď s hůry dolů, nebo na příč, nebo na pokos prostředkem štítu taženými; štit čárou kolmou na dél rozdelený nazývá se *rozpoltený* (*getheilt, parti*, v. f. 8.), byl-li rozdelen čárou příční, slovo štit *rozštípený* (f. 10., *gespalten, coupé*), užívá-li se pak k tomu čár na pokos tažených, jmenej se štit *rozkrojený* (f. 13. 14., *durchschnit-*

ten, tranché, taillé), a to buď na *pravo* nebo na *levu*, dle toho, z kterého kouta horního byla čára tažena. Spojením tohoto čtverého (hlavního) rozdělení povstává ještě víceře jiných kroužků čili sekcí, ku př. *dělení křížem* čili křížování se čáry kolmé a příční (f. 12., *rosčtorcen*, *geviert*, *ecartelé*), *dělení křížem na pokos* čili křížování se čár obou pokosních (f. 15., *schräggeviert*); spojením čár kolmé, příční a obou pokosních povstává dělení na spůsob *štěnitře* nebo kuželky, klínku ležatého (f. 16., *gironer*, *ständern*); taktéž se může štit rozdělit dvěma, třemi a víceře čárami příčními, kolmými a pokosnými. — Byl-li štit dvakrát rozšípen čili na příč rozdelen (f. 17. a. b. c.), nazývá se horní část *vrchem* nebo *shorkem* (Sch.- Haupt, chef), střední *pássem* nebo *prostředkem* (Gürtel, fasce), dolní *spodkem* (Sch.- Fusz, pointe); nezajímá-li horní část celou třetinu štitu, slovo *vrškem* (Gipfel, comble). Byl-li štit čtyrykráte rozšípen (f. 18.), nazývá se první horní část (a—a) *hlaení*, (Hauptreihe), druhá (b—b) *čestnou* (Ehrenr.), třetí (c—c) *střední* nebo *srdeční* (Mittel- oder Herzr.), čtvrtá (d—d) *puspeční* (Nabelr.) a páta (e—e) *zpodnou* (Fuszr.). Jest-li štit toliko rozdelen (rozpulen, rozšípen, rozkrojen), nazývají se části jeho *díly* (Plätze), *pále*, *čtvrti*, *štrychy* čili pruhy, nikoliv však *pole* nebo *páda* (Felder, champs, kterýchž slov užití se může toliko při štítech, v nichž spatřujeme znaky heraldské nebo jiná vyobrazení. — Dělení (krájení) díti se může čárami rovnými a křivými, z čehož pak povstávají rozličné spůsoby kroužků, ku př. štit rozpulený na spůsob *stínek* — stinkovitě (Zinkenschnitt, f. 19.), na spůsob *kříže*, *hada*, *vln*, *lilie*, štit rozdelený na spůsob *hlemejždě* čili šneka (f. 20., Schneckeschnitt), štit rozdelený na spůsob *vidličky* přímé nebo obrácené (f. 21., Gabelschnitt, oder dreifach aus der Ecke von oben, von unten getheilt), štit na pravo nebo na levo rozkrojený *špicemi* (f. 22., Spitzenschnitt), a to přímými, ležatými, plamenitými a t. d. Taktéž dělivají se štíty na spůsob *zvonků*, *kloboučků železných* (Eisenhütchenschnitt, vair), kteréž — jsou-li modré na bílé půdě — slovou *kloboučky přímé*, naopak jsou-li bílé na modré půdě (f. 11.), nazývají se *kloboučky obrácenými*, avšak mohou být i jinými kovy a barvami potaženy, ku př. žlutou a červenou, bílou a černou, kloboučky pak červené a žlutě potažené a otvory k sobě obrácené slovou *dvojnásobné* (f. 24., Gegenspitzen, contrevairs). Jest-li štit jen jediným kovem neb barevou, aneb jest-li sice víceře barvami a kovy potažen, avšak neobsahuje-li při tom ani figur heraldických aniž obyčejných, nazývá se *prázdným* (ledig, plein., f. 12.), ku př. štit v erbu p. Vratislavů z Mitrovic; jest-li štit nebo některá část jeho prázdná proto, že se budoucně při jisté přiležitosti — šňatku, nápadu dědičném — má do něho nebo do ní vložiti figura nebo znak nějaký, slovo štit ten *nadějny* (Wartschild, ecu d'attente); jest-li štit prázdný ozdoben arabeskami, jmenuje se štitem *damaškoványm* (damascirt, paillé, damasquiné, f. 10.) a t. d.

Znamení erbovení (Wappenzeichen, figures, meubles) jsou vyobrazení barvami v štitu vyznačené trojího spůsobu: a) tak zvané *figury* nebo *znaky heroldské*, též *kusy čestní* (Ehrenstücke, Heroldfiguren, pieces honorables), protože jmenované, že jsouce symbolického spůsobu jakousi ideální platnost a hodnost vyznačují a toliko v heraldice přičez jeji; b) *figury čili znaky obecné* (gemeine Figuren, pieces du second ordre), t. j. věci ze skutečné přírody počítající, aneb c) z oboru umění, řemesel nebo bájesloví vznik, pročež slovou též *vypájené* (entlebte). —

Co se týče figur heroldských čili kusů čestných, jejichž jsou starší figur přirozených a uměleckých, sluší věděti, že povstávají dělením štitu čárami rovnými nebo křivými a obyčejně třetinu štitu zaujmají. Jsouček pak tyto: a) Byl-li štit dvěma barvami od shůry dolů na tři rovné části rozdelen, slovo střední díl *kálem* (Pfahl, pal, f. 5.), a nezajímá-li kůl takový třetinu štitu, slovo *kolíkem*, *štrychem kolíkem* (Stab, vergette), jest-li ale velmi tenký, jmenuje se *štrukem* (Faden). b) Byl-li štit dvěma čárami na příčce tři rovné části rozdelen, jmenuje se prostřední *břecem*, *pasem* (Balken, fasce, f. 3.). c) Byl-li štit dvěma čárami na pokos od pravé k levé nebo naopak ve tři rovné části rozkrojen, nazývá se střední z nich *kálem na pokos k pravu*, nebo *k levé straně postaveným* (f. 4. a f. 6., rechte, linker Querbalken, Gehänge, bande, contrebande). Ve všech těchto případnostech vyhledává se však k tomu, aby dělením takovým povstala figura heroldská, by krajní části štitu — jenž se při kálu a štrychu kolmém nazývají *boky*, *pobočnice* (Flanken, f. 23 a—a) — touž barvu nebo kovem, prostřední však jinak byly nařízeny, sice by tu nebylo figury heroldské, kůlu, pasu, štrychu, nýbrž jen pouhého rozdelení štitu. d) Spojíme-li dva štrychy z dvou koutů štitových vycházející v špici, povstává tím *kreis* (Sparren, chevron, f. 25.), jenž může být vzhůru, dolů, k levému i k pravému koutu obrácens. e) Přeložíme-li přes břevno u prostřed kůl, stane se z toho *kříž sprostý* (f. 26., gemeines Kreuz, croix ordinaire); f) položíme-li se však přes štrych z pravé strany na pokos jdoucí jiný štrych z levé strany tolikéž na pokos tažený, vzejde tím *kříž burgundský* nebo *Ondřejský* (f. 27., Andreas-, Schrägkreuz, croix de Bourgogne). Všeliké tyto figury povstatí mohou čárami rovnými nebo křivými (vykrojováním, f. 23. a 30.), mohou se vztahovat dle celé délky i šířky štitu, nebo nedotýkat se kraje, na jednom nebo na druhém konci (skrácené, verkürzt), nebo na obou koncích (visuté, schwebend, f. 28.), mohou být rozličně vykrojované, zašpičatěné, zlomené nebo posuvnité (verschränkt, verschoben, f. 29.), mohou být přizděné nebo prolomené (f. 27.), vykládané nebo obložené (belagt, beseitet, f. 28. 30.) čili mohou mít na sobě nebo vedle sebe jiné kusy a ozdoby, ku př. hvězdy, růže. Vše to zvláště místa má při křížích, jichž se druhdy na štítech mezi figurami heraldickými, jak se podobá za příčnou válek křížových, nejhojněji užívalo, z čehož i všechny

rozličné spůsoby křížů; ku př. kříž hadovitý, udicovitý, hákový, liliovitý, vidličkový čili lotrovský (Schächerk.) na spůsob lit. Y, vyplněný kříž lotrovský (f. 31.), kříž sv. Antonína nebo berličkový na spůsob litery T, arcibiskupský čili lotrinský neb dvojnásobný, maltézský, Jeruzalemský, řemenovitý, jetelovitý, provazový, šachovaný, mřížovaný, na spůsob lomené uhelnice (verschobenes Winkelmasskreuz) (f. 32.). g) Táhueme-li křížem přes štit vícero čar, a to buď s hůry dolů nebo na pokos, povstává z toho mříše čili štit zrovna nebo na pokos mřížovaný (Gitter, flettes, f. 33.). h) Šachování (Schachtafel, echiquier, f. 34.) jmenuje se to, když štit tabulkami čtverhranými čili kostkami střídavě kovem a barvami nařenými pokryt jest, při čemž ani počet ani barva kostek těchto napřed již nejsou vyměreny; jsou-li tabulky ty podlouhlé, jmenují se šindele, cedulky nebo cihly (Briefe, Schindel, Ziegel, billets, f. 35.), a štit jimi pokrytý nazývá se šindelovaný neb cihlován. i) Spice, trojhran, klin, homole (Pyramide, pointe, f. 36.), kteráž obyčejně vzhůru, avšak zhusta také dolů, k levé i pravé straně, k hornímu a dolnímu, pravému i levému koutu jest obrácena (gestürzt, rechts, links, gegen Schild-Ober- oder Unterwinkel gekehrt), nesahá-li špic svou až na kraj štitu, slove trojhran kusý, skrácený (erniedrig!), nedotyká-li se pak na žádné straně krajů, jmenuje se klinkem, špičkou (Triangelspitz), f. 2.). k) Dlažička čili kostka obrácená (verschobenes Viereck, Raute, lozange) spatřuje se v štitu často jen jedinká, často jest jich více vedle nebo podle sebe; je-li celý štit jimi pokryt, jmenuje se šachovnice dlažičková, dlažba (Rautenschach) čili štit na spůsob dlaždiček (f. 37.). l) Kostka podlouhlá čili sach (längliche Raute, Weck, fusée, f. 38.), k níž vztahuje se vše, co o dlažičce povídno; a štit šachy pokrytý slove šachovaný (geweckt, fuselé). m) Kruh čili kolo (Kreis, circle), k čemuž náleží také obruč čili prsten (Ring, anneau); figury tyto přicházejí v štitu buď celé aneb jen částky jich, buď o sobě, anebo i „vpletěné“ do sche (verschlungen, entrelacés, f. 39.); polokruhy bývají zhusta také na koncích růžemi, jetelem, hvězdami a jinak ozdobeny, štit pak polokruhy pokrytý jmenuje se špinovatý, květovaný, měsicovitý (f. 49., geschuppt, geblümt, gemondet). n) Koule (Kugel, besants, f. 41.), jenž jsou barvami nebo kovem potaženy — tyto nazývají se pak také penízky (Pfennige) — a spatřují se v štitu buď jen o sobě aneb jest jich tu vícero a to v rozličném skupení. o) Čtverhran čili čtvrt prázdná (Viereck oder ledige Vierung, franc canton, canton d'honneur, f. 42.), zaujímá obyčejně na štítech, v nichž není jiných sekcí čili kroužků ani figur jakých, horní pravou čtvrt; někdy však bývá i menší a šachovaného, hermelinového a t. p. spůsobu. p) Štensr čili kuželka na pravé horní straně štitu ležící a špicí svou prostředka štitu se dotýkající (Ständer, giron, f. 43.). — K figurám heraldickým počítá se také ještě q), když na štitu větším leží

uprostřed jiný menší štit, štitek nebo štit střední (Kleinoder Herzschild, ecusson, f. 44.), pak r) shorek a zpoděk štitu (Schildeshaupt und Sch.-fuss, chef, champagne), a to ať již povstal čárou příční nebo pokosní, když všechnu ostatní štit jest jinou barvou nebo kovem potažen a tudiž čini půdu štitní; shorek štitu bývá pak někdy také převýšený (übersteigen, surmonté) nebo podložený (unterstützt, soutenu), t. j. čárou různobarevnou nahoře nebo dole zříti třetí jeho části potažený, aneb i rozšiřený (gespalten), t. j. na dvě půle rozdelený (f. 9. a 11., 33. a f. 49 b.). s) Okrají štitu (Einfassung) — a to když štit sám zavírá již v sobě několik kroužků nebo figur, sice by tu byla figura pod lit. q přivedená — kteréž okrají nazývá se okrajkem, lemem nebo lištou (Leiste, Umschweif, bordure), když sahá až na samý kraj štitu, sice jmenuje se obložkem, obrubou (Kragen, Saum, orle), a bývá někdy i dvoj- a trojnásobné, květinami a jinak ozdobené a poseté; je-li však velmi úzké, slove šnůrkou i nitkou (Schnur, filière, f. 1. 2.). t) Štit špinovatý (beschuppt, papclonné, f. 49.), t. j. polokruhy na spůsob špin nebo křídel motýlových pokrytý. u) Štit opeřený (f. 42., besiedert, fein gestickt, plumeté), t. j. štit vykládaný hebkým peřím dlouhatým, střídavě kovem a barvou potažený. v) Štit na spůsob pláště rozdelený, též lomenice zvaný (gemantelt, mantelé), t. j. štit rozdelený na spůsob špice, lomenice, čárami vycházejícími z boků štitových a pod úhlem tupým se sbíhajícími (f. 45.), a štit na spůsob kápě rozdelený čili skrácený trojhran (f. 46.), z dolních nebo horních koutů vycházející (spitzkappenförmig, chapé, beschuh, chaussé). w) Štit špicovatý, t. j. špicemi nebo klínů z boků nebo s hora a dolů proti sobě vycházejícími pokrytý (f. 44., incinandergehende, liegende oder aufeinander-gesetzte Spitzen, l'emmanché). y) Štit vybočený (gefunkt, flanqué), t. j. štit na pokos rozčtveřený, jehož poboční špice jsou okrojené (f. 40.). z) Štit krytý (brochant, darüber hinlaufend, f. 48.), t. j. štit, přes jehož hlavní figuru jiná jest tažena, již onano z části jest pokryta). — Kromě těchto i jiné ještě znaky pokládají se mezi figury heraldické, ku př. obojek herolitský (viz nížeji), kál, pás dva-, tři-, čtyrykráte lomený (verschränkt, verschoben, le contre-palé, f. 29.); přestupování a přecházení barvy ku kovu (Uebergehen, rebattement, f. 41.) a j. v. —

Figury přirozené nebo obyčejné, též obrazy zvané, jsou vzaty čili vypňičeny z přírody živé i bezživotné, z umění, řemesel a z bájesloví. — Figury z přírody živé obsahují v sobě obrazy svatých, světic i andělů (zvláště v erbích kněžských a městských) a lidí, a to rozličných stáří, pohlaví, stavů i plemen (mouřeniny, Turky, muže divé), osoby nahé, ošacené i ozbrojené, k levé i k pravé straně nebo celým obličejem k nám obrácené, v celé postavě nebo jen do polou aneb dokonce jen části jich, ku př. hlavu, trup, srdce, ruce (tyto bývají někdy do sebe vložené [Treu und Glauben, foij], někdy k zehnání pozdvížené)

i nohy. Z těch zvířat čtvernohých vidět bývá: lvy (o jednom nebo o dvou ocasích), nedvědy, slony, velbloudy, levharti čili lvy obličejem celým obrácené a kráčejici, viky, rysy, lišky, kočky, psy (ohače, věžníky), kance, býky, koně (osedlané nebo prázdné), jeleny, kamzíky, zajice, veverice, opice a t. p. Z pláků spatruji se: orlové o jedné i dvou hlavách, s ústy rozřavenými a jazykem vyplazitým (kteří pak, je-li jich tré nebo více, slovou *orličkové*), sokolové, pelikáni, labutě, husy, pávi, kohouti, krkavci, holubi a j. Taktéž viděti v erbich zvířata z ostatních říší přírodních, jako: ryby rozličné (delfiny, šíky, karasy), žáby, ještěrky, hady, raky, rakovice, hlemejždě, motýly, včely a jiné brouky. Všeliká zvířata lato (z nichž nejbojnější v erbich bývají lev a orlo) spatruji se buďto v své přirozené nebo v některé heraldické barvě, buď celá nebo osekaná (verstřínumeli), nebo jen některé jich části: hlavy, pazoury a tlapy (Waffen), křídla, parohy a t. p.; mimo to jsou buď v skoku, běhu, letu, nebo kráčejí zvolna a jsou k té nebo oné straně nebo obličejem přímo k nám obráceny; konečně vynikají jen hlavou a předními nohami z té nebo oné strany šílu, čili *vycházejí*, nebo vzhůru z jedné figury do jiné, čili *vyskakují*; lev, medvěd, kanec na zadních nohách postavený slove *rozšápaný* (grimmig), *k pochopu* (zum Angriff) spjatý, kdež obyčejně drží v předních tlápách meč, kytku, hvězdu a t. p., lev pak obličejem obrácený, zvolna kráčejici, slove *leopardovitý* (leopardirt). — Mimo zvířata skutečná viděti bývá v erbich velmi zhusta osoby a zvířata báječná: centaury, ochechule, medusy, jednorožce, pegasy, nohy čili gryfy (tyto obyčejně na spůsob lvů vzhůru spjalé a rozšápané), bazilišky, salamandry, ohnižily (fenixy), draky čili ještěry, saně lité čili sedmihlavé hady a t. p. — Z říše rostlin spatrujeme v erbich: stromy, keře, větve, květiny, bylinky, věnce, obili a ovoce spůsobu rozličných, při čemž zvláště znamenati sluší, že *lilie zahradačská* různí se od *heraldické* tim, že tato skládá se z tré špic a jest buď jednoduchá nebo dvojnásobná (f. 48.), růže pak bývají o pěti i více listech; květinou nebo bylinou *vytrženou* vyrozumívá se keř i s kořeny, a *váncem rautovým* (Rautenkranz) slove *kus točenice květinové* na pokos přes šílu nebo část šílu přeložené, ku př. v erbu saském. — Často užívá se také v erbich vyobrazení slunce, měsice, hvězd, vlasatic, duhy, oblaků i blesku; *slunce* mívá obyčejně lidský oblécej (gebildet) a dvanáctero paprsků; *hvězdy* jsou o 5, 6, 7 i 8 špezech; *měsíc* pak jest buď v oupláku nebo rohalý, a tu k pravé nebo levé straně obrácený s obličejem (gebildet), nebo prázdný; mimo to spatruji se v erbich, a to předkem osob učených, i jiné planety čili znamení nebeská (strelce, věhy, vodnář a t. d.). — Co se konečně věci a kusů týče, z umění a řemesel do erbů přijatých, tu věděti sluší, že tu spatrujeme témať všechny nástroje řemeslnické, rolnické a lovecké (kliče, sekery, kory, krátce, radlice, hrabč, kože, kladiva, věhy, podkovy, nože, koňský, krubky),

zbraně sečné i střelné (meče, kordy, ostropy, luky, pušky, děla), kusy oděvní a ozdobné (klobouky, helmy, sukně, škorně, hávy, koruny, žezla, páteře, praporce, korouhve kostelní o třech cipech a na třech kroužcích zavěšené, domy, věže, mosty, lodě, anobrž i celé krajiny a sceny historické). Také jiná ještě znamení viděti jest v erbich, ku př. hvězdy a kříže na spůsob tak zvaných *muřich noh* (Trudenoder Alpensuss), latinské a gotické písmeny, a to jednak co začáteční písmeny toho kterého rodu (ku př. lit. A. v erbu p. z Althanu), nebo co znaky čestné a připomínky historické (ku př. lit. R. M. F. v erbach p. Slavatů a Černinu). Vztahuje-li se vyobrazení v šílu obsažené k jménu osoby erb ten nosici, nazýváme jej *erbem mluvicím* (sprechendes W., ecu parlant), ku př. erb *Hruška* z Března (bruška žl. v červeném poli), erb p. z Cimburka (cimbult), erb p. z Rödern (kolo). — Vyčleně tuto figury heraldické i obyčejně přicházejí v šílu buď jenom každá o sobě, nebo pospolu smíšené. — Co se pak týče spočádání figur tekových, tuť, není-li šílu rozdelený, a je-li tu jen jedna figura neb obraz, kladou se tento do prostředka (f. t.); jsou-li dva, kladou se nad nebo pod sebo; jsou-li tři, postaví se na spůsob trojhranu vzhůru nebo dolů obráceného (f. 35. 39. 40.); je-li jich čtvero, položí se křížem neb na spůsob čtverhranu; je-li jich více, mohou se sestavit dle libosti na spůsob troj-, čtver-, šestihranu, věnce a t. p., nebo je-li jich mnoho, poseje se jimi celý šíl (bezčet, semé). Byl-li šíl rozdelen, kladou se figura nebo obraz na místo vzácnější, ku př. je-li šíl rozpolten na tři části, položí se figura do pruhu středu, je-li rozčtvrcen, do pravé horní čtvrti a t. d. — Konečně připomínáme tu ještě *příznaky* (Beizeichen, brisures) čili znamení v šílu nebo na helmu, jimiž se rozličné větve téhož kmene šlechtického, nebo dětí též větve, a to starší od mladších, vlastní od nevlastních, potádné od nemanželských a t. p. rozeznávají. K tomu konci vloží se do šílu nebo na helm figura nějaká — ku př. tak zvaný *mostek* čili *obojek* *Aeroltský* (Turnierkragen, Steg, lambeau, f. 49.), t. j. přička dole tříkráte vykrojená — aneb obloží se šíl okrajem, vloží se do něho kroky, čtverhran, nebo těhne se přes něj šíl k kůl neb pruh od levé k pravé straně (čehož se obyčejně užívalo v erbich dětí nemanželských), nebo se ozdobí helmy rozličnými klenoty. Krom toho záležejí příznakové tlu i v tom, že se změní barva a nášer půdy, poli a figur, jakož i postavení těchto, jak to vidíme při větvích české rodiny *Větkoviců*, jenž užívaly v erbich svých růzto pělisté, avšak rozličných barev, a na erbich českých a moravských pánů z *Faldšteina*, kteří nosili v rozčtvrceném šílu modré a zlaté čtverce lvů zlatých a modrých, svátek tamto proti sobě, tuto k pravé straně obrácených.

Kusy vedené v erbich přicházejici jsou buďto *kusy rozděleni* (Unterscheidungstucke), buďto *kusy skořistné* (Prachtstucke). K tomu alespoň předkem *helm*, lebka, přilbice (Helm, casque) se svým *klenotem* čili ozdobou (několiv

se často u nás i u Poláků klenotem nazýval helm sám smobrž i celý erb). Helmy viděti jest na štítech již v době nejstarší, a to zavřené a nad levým rohem nakloněného štítu položené, i rozličně zdělané a ozdobené, dle toho, byl-li to erb osob panujících nebo jen šlechtických, a tuto zase, náležela-li osoba ta k šlechtě starší a vyšší nebo k novoštítné. Později užíváno toliko helmů dvojího spůsobu, kolčích čili zavřených a turnyšských čili otevřených (Stechhelm, Turnierhelm); onyto spatřují se v 16. a 17. století toliko v erbich osob novoštítných a pouhých erbovníků (Wappner), tyto v erbich vládyk a pánských. Nyní bývají erby rytířské ozdobeny dvěma, erby panské třemi, hrabské a knížecí čtyřmi i vícero helmy, avšak jsoutě i erby starých rodin panských a knížecích, na kterých jest toliko jediný helm, nebo není docela žádného helmu nad štitem. Co se postavení helmu nad štitem týče, bývá helm, je-li jen jediný, uprostřed k pravé straně, nebo přímo hledím (im Visier) k nám postavený (toliko na erbích dětí nemanželských spatřujeme helmy na levo obrácené); jsou-li dva helmy, stojí na každém rohu jeden, jsouce k sobě obráceny; jsou-li tři, položí se nejpřednější do prostředka a ostatní dva na kraje a t. d. Na helmu okolo krku spatřuje se obyčejně na šhůrce zápona čili peníz slaty (Halskleinod), a nad helmem leží rozličné okrasy čili klenoty nebo znamení helmovní (Helmkleinod, Helmschmuck, cimier). K okrasám těmto počítáme: točenice rozličných barev s fešliky rozletitými (Wulst, le bourlet), kteréž se v 16. a 17. století spatřují již toliko na helmách kolčích pouhých erbovníků, druhdy ale bývaly i na helmách otevřených a panských; tyto bývají nyní naskrze ozdobeny zlatou korunkou otevřenou (Blätterkrone), ačkoliv se v nejstarší době jimi ozdobaovaly toliko helmy těch bohatýrů, jenž v boji nebo sedání pro zvláštní udatnost obdařeni byli věncem nebo korunou. — Z koruny nebo z točenice vynikají pak jiné klenoty nebo znamení helmovní, totiž: budlo figury heraldické a obrazy v štítu samém obsažené, budlo jiné obyčejně symbolické okrasy a znaky. Nejčastěji spatřujeme nad helmem rohy bůvolové, trouby slonové, parohy jelení nebo křídla orličí — tato proti sobě roztažená, rozkrídlená, nebo na sobě položená — a j. v. Mezi znaky těmto viděti jest uprostřed obyčejně zase tu neb onu figuru nebo obraz dole v štítu obsažený, aneb spatřují se nad helmem jiné obrazy, ku př. klobouky, loutky (polovice mužských nebo ženských figur), věže, praporce, ruce i nohy ozbrojené, péra pširosová, ocasý čili kytky páví a j. — K ozdobám helmovním počítají se také fafrnochky čili přikryvadla (Helmdecken, lambrequins), t. j. ozdobné roušky, jenž z helmu okolo štítu dolů visí a na spůsob arabesk vyrkovány a těmi barvami a kovy, které v štítu samém spatřujeme — ku př. na pravé straně modrou a bílou, na levé pak černou a žlutou — potaženy jsou. Mezi kusy rozdělovací pokládají se i ty, jenž vyznačují řad a dřestojenství osoby, kteráž toho erbu užívá

(Standeszeichen), a spatřují se jednak nad štitem i helmem, jednak za nimi nebo kolem něho. K těmto kusům počítáme: a) Koruny, jenž jsou rozličného spůsobu, císařská, královska, a tato zase bud stará, pohanská (v špice ukončitá), buďto křesťanská (franská, lombardská, uherská, česká a t. p.), markrabeská, hrabecí, panská čili baronská (tato otočena jest třemi šhůrami perlovými, onano ozdobena devíti špicemi s perlami), a trojnásobní koruna čili tiara papežská. b) Klobouky, a to: kurfiřtský, arciknížecí, knížecí (vévodský), kl. dožů benátských, jenž jsou veskrz dole hranostajem obloženy; kardinálský (červený a po každé straně s 15 šlapci), arcibiskupský a biskupský (oba barvy zelené, onen s 10 a tento se 6 šlapci), pak notářský (barvy černé s 3 šlapci dolů visícími). c) Čepice čili infuse, pak kříž a berla arcibiskupská, biskupská a opatská. d) Znaky hodnosti a úřadů světských, ku př. hůl maršálská, klíče komořích, kotvice admirálů a t. p. Tiarou ozdobený erb papežský podpírá se na dva klíče křížem přeložené; v erbich prelátských spatřuje se za štitem infulovaným kříž a berla, a u prelátů, jenž mívali též pravomocnost světskou, také meč, a nad tím vším vznáší se výše vypsaný klobouk se šlapci; erb převorů a převorek klášterních položen bývá na hůl poutnickou, a erby osob duchovních otočeny jsou zde onde také růžemi nebo korunou trnovou. Za erby vyšších úředníků dvorských spatřujeme znaky jich hodnosti (klíče, kotvice a t. p.), a osoby obdařené rády čestnými (zlatého rouna, modrého podvazku a t. d.) ozdobují jimi také erby své. I pohlaví krásné užívalo druhdy v erbich svých zvláštních příznaků; panney šlechtické kladly erby své do věnců růžových nebo na dvě i vícero palem; paní obtáčely erby svůj páskami milostnými čili šhůrami uzlovitými (Liebesknoten, Liebesseile, noeuds d'amour), vdovy pak obkládaly jej šhúrou bez uzlu (cordeliers). — K znamením rozdělovacím a to předkem v erbich osob stavu vyššího příslušejí také hesla a průpovědi (Wahl- und Sinsprüche, devises, cries de guerre), kteréž na točité pášce nad nebo pod erbem, zřídka ale v štítu samém, se spatřují, ku př. v erbu pánském z Lobkovic: „Popel jsem a popel budu.“ — Kusy nádherné (Prachtstücke) jsou ty, jimiž se ozdobují erby toliko osob stavu vyšších: páni, knížat, králi a t. d.; počítají se k nim kusy tyto: a) Strážcové štítu (Schildhalter, Wappenbüther, telamones, tenans, supports), t. j. figury osob nebo zvířat, a to obyčejně dvě (ku př. andělé, oděnci, divoci mužové, lvi, nohové, jeleni, ohati, medvědi, orlové, ještěři a t. p.), jenž — stojíce nebo sedíce vedle štítu, někdy i jej obtáčejíce, ku př. ještěr v erbu Vartemberském — štít jakoby drželi aneb střehli. Někdy podepřen jest štít také o nějakou věc bezživotnou, ku př. sloup, strom, dvě meče, klíče a t. p., což se pak nazývá podkladem (Stütze, sustentaculum, soutiens). b) Pláště erbovní (Wappennäntel, manteaux armoyes), stanov a trány erbovní (Wappen- und Thronzelte, pavillons), totiž ozdoby, jenž přicházejí

obyčejně toliko v erbích knížecích a královských, jsouce na spůsob pláště, stánu nebo trámu okolo erbu rozprostřeny, uvnitř hranostajem, zevnitř aksamitem červeným potaženy a třepením zlatým lemovány, nahoře pak kloboukem knížecím nebo korunou královskou okrášleny; jakoz to spatřujeme na erbích knížat Kinských, z Lichtensteinů a j., na král. erbu Pruském a j. v. —

Promluvivše o hlavních i vedlejších kusech erbovních připomínáme, že se erby často s jinými erby *skládají, spojuji i novými znaky rozhojnějí* (Wappenvereinigung, Wappenvermehrung). Příčina toho jest jednak ta, že ten nebo onen mocnář aneb pán kromě zemí a statků, které již držel, dobyl nebo zdědil jiná ještě zboží, nebo že nabyl práv a nároků dědických na budoucnost k té nebo oné zemi nebo statku, a protož rozhojnil svůj erb dosavadní též erby zemí dobytých nebo zděděných; jednakže zeměpán, chtěje někoho zvláště vyznačiti nebo v hodnosti dosavadní povýšili, rozmnožil a hojněji ozdobil jeho erb přirozený. Spojování a rozhojnění toto děje se busto v ten spůsob, že se dvě nebo více erbu *vedle sebe tak položí*, aby sebe vespolek nedotýkaly (Nebeneinanderstellung), a to buď v trojhranu, nebo v čtverhranu, nebo, je-li jich více, na spůsob kruhu; anebo že se *sváží šňůrou* (Verbindung); nebo že se přistrčí a sraží k sobě, aby se kraje jich spojily (Zusammenschiebung); nebo že se *vloží* (Einfassung) do erbu jednoho erbu jiný, kdež onen slove *erbem zadním* (Hinterwappen), tento ale *středním* (Herzwappen), ku př. v erbich p. Černinů, Lobkoviců, Valdštejnů, Slavatů; aneb konečně tak, že štit dosavadě nerozdělený se rozpolí nebo rozpůlený se rozčlení a t. d., a figury a znaky z erbu jiných vzaté nebo znova zvolené přenesou a *vtělí* se do rozmnrozených polí a dilů štitu toho (Verschränkung), jakož se to stalo s erbem Boskovickým v erbu Lichtensteinském, s erbem Pernsteinským v erbu Lobkovicím. Při všelikém spojování erbu, ať se děje již vedle sebe jich postavením, sražením, svázáním, vložením nebo vtělováním, šetřiti jest toho pravidla, že erb vzácnější a starší klade se na přednější místo; ku př. erb milosti a erb zemský vloží se do prostředka erbu přirozeného, aneb onen postaví se na pravou, tento na levou stranu; při vtělování erbu za příčinou šhatku manželského položí se erb mužský v štitu rozpolitném na pravo, erb ženský na levo, v štitu rozčtvrceném klade se onen do prvního a čtvrtého, erb ženský ale do druhého a třetího pole a t. p. — K rozhojnění erbu užívá se konečně také *klenoty helmovních*, a to tak, že znak erbu jiného se přenesce co klenot na erb rozhojněný, aneb že se klenot z erbu eizího vloží tolikéž co klenot na erb rozmnrozený, aneb že se ozdobí štit novými klenoty. — Vysané tuto rozličné rozmnrození erbu místa má zvláště při erbich osob šlechtických nebo vyšších, když se jim dostane nějaké prebendy duchovní, s níž spojeno jest právo, užívat erbu zvláštního; nebo když vstoupí do nějakého řádu du-

chovního práva toho užívajícího. Osoby tyto rozhojnějí pak erb svůj přirozený tak, že erb duchovní (kapitulní, biskupský, řádový) vkládají do onoho co štit střední, nebo kladou znak duchovní (ku př. kříž maltezský) přes štit erbu přirozeného, nebo postaví jeden erb vedle druhého, duchovní v pravo a přirozený v levo, aneb vtěluji onen do tohoto, kladouc ku př. erb prebendní na první a čtvrté, erb rodinný pak na druhé a třetí pole. — Ku konci připomínáme ještě něco o *blazonování* čili *vyslovování* erbu, jenž záleží ve vypisování všech částí erbu podle pravidel heraldických, t. j. užívajice při tom slov a spůsobu mluvení úsečných a symbolických, u heroltů od dávnověku v užívání vešlých a těkořka zvláště mluvu (Heroldssprache) působících, a šetřice při tom pořádku pravidly heraldickými vyměřeného. Vypsání toto má být ovšem úplné a zretečné, avšak nikoliv rozvláčné; pročež se má opominouti, co ve všech erbich jest stejně a obyčejně, a vytknouti to, čim se ten který erb hledic k jeho spůsobu, náčelu, kusům hlavním a vedlejším od jiných erbu různí. Tak ku př. netreba připomínati, že štit jest zrovna postavený, že kloboučky jsou modré a bíle potaženy, že figura stojí uprostřed štitu, když jest tu jen jedna, že zvíře v štitu přicházejici jest na pravo obráceno, že stěnř nebo čtverhran prázdný leží v horním pravém koutě štitu a t. p.; poněvadž spůsob a postavení takové jest ve všech štítech totéž; je-li však štit nakloněný, jsou-li kloboučky červeně a žlutě potaženy, je-li jediná figura v štitu a stojí-li tu dole nebo nahoře, leží-li stěnř nebo čtverhran v dolním koutě a t. p., vše to, jakožto neobyčejné, musí se vždy náležitě vytknouti. — Vyslovování erbu počná se vypisováním štitu, toliž spůsobu, položení, rozdělení, náčelu, figur a obrazu jeho; je-li štit složený, vypisuje se nejdříve štit střední, potom zadní, na to přejde se k vypisování kusů vedlejších, helmu a jeho klenotů, přikryvadel, a konečně vypíše se kusy nádherné: strážcové štitu, devisy a pláště erbovní, ač jsou-li tu jaké. —

Co tuto bylo až dosavadě o erbich, jich spůsobech a vypisování řečeno, vztahuje se zvláště k erbům francským, španělským, anglickým, německým, českoslovanským a uherským. Erby, jichž užívá stará šlechta v Polsce, Litvě, na Červeno- a Bělorusi usedlá, liší se od erbu jiných národů zvláštním spůsobem jednoduchým, ješto bývají štíty jich zřídka rozděleny, anobrž obsahují v sobě obyčejně jen jeden znak nebo vyobrazení, zhusila od obyčejných figur heraldických a obrazů erbovních se různici a zvláštní jména nesoucí, ku př.: Abdank, Bělina, Božená, Božovola, Ciolek, Grimala, Choleva, Jastrebč, Komar, Kotvica, Leliva, Lis, Nalč, Obrona, Poray, Prus, Radvan, Sas, Slizén, Střemen, Svinka, Tarnava, Zadora a t. p., jichž vyobrazení a vypsání obsahuje K. Niecieckého: „*Korona polska*“. Taktéž se liší vypisování erbu těchto od jiných tím, že se jmenuje toliko figura erbovní a nic více, čímž se také rozděluji od sebe ro-

diny stejného jména avšak rozličného původu jsoucí; ku př. *Komarnický* erbu *Sas*; tím se vyrozumívá, že Komarnický tento slouší k té rodině, jenž užívá erbu, který slove „*Sas*“ a jest tento: na štítu modrém měsíc s rohamy vzhůru obrácenýma a hvězdou obloženýma, uprostřed nichž žíp ostřím vzhůru postaven, nad helmem pak koruna královská, z níž ocas páví střelou protknutý vyniká; *Chra-*

novský erbu *Poraj*, t. j. erbu, jenž obsahuje štit červený, v němž bílá růže pětilistá a nad helmem totéž; *Malčevský* erbu *Tarnava*, t. j. erbu, který se skládá ze štítu červeného, v němž široký kříž hly, u jehož dolního levého konce měsíc na pravo obrácený a nad helmem pět per pštrosích a t. p.

Podrobnosti z historického místopisu a rodopisu knížetství Opavského a Krnovského.

Od *Leopolda Svobody*.

(Pokračování.)

Karel Prašma zúčastnil se znamenitě v zbourání statovském proti *Ferdinandovi II.*, pročež zboží jeho v plenu r. 1626 od císaře *Hedvice Kráutnerovny z Rosenbergu* provdané z *Rittersdorfu*, v 30.000 zlatých zařaveno.¹⁾

Karel Prašma, jehož druhá manželka byla p. *Johanka Sedlnická z Choltic*,²⁾ zemřel nedlouho potom. Jeho syn z prvního manželství *Vilém Fridrich* (čili *Melchior Fridrich*) zahynul v službě vojenské;³⁾ dcera jeho z druhého manželství, *Alžběta*, provdala se později za p. *Václava Zikmunda Sedlnického z Choltic*.⁴⁾ Majíc z rozličných, od konfiskační komise za platné uznaných důvodů znamenitou sumu na statku otcovském pohledávali, vymohla si toho, že císař *Ferdinand III.* r. 1648 nařízení vydal, aby užívání toho statku pozůstalému druhému manželu a dědici *Hedviky Kráutnerovny*, *Jindřichovi Vilimovskému z Kojkovic*, odňato a jí *Alžbětě Pražmínce* co věřitelkyni privilegované puštěno bylo, pokudž by tím, co spravedlivě žádati měla, zúplna odbyta nebyla. Na to vyrovnsala se r. 1649 s *Jindřichem Vilimovským*, postoupivši mu v té sumě, což on měl žádati na zboží *Bílovském*, užívání statku *Jistebnického*.⁵⁾ Brzy potom zemřela okolo r. 1652, poručivši polovici statku svého manžela svému, a druhou polovici dcerám svým s ním zplozeným, *Eleonoře Izalde*, později manželce *Františka Oldřicha* svobodného pána z *Poppen*, a *Beatě (Bohunci) Alžbětě*, později provdané za *Františka Viléma Ant. Sedlnického* svobodného pána z *Choltic*.⁶⁾

Pan *Václav Zikmund Sedlnický* oženil se po její smrti zase s *Valpurkou Helenou Barborou z Holdorfu*.⁷⁾

Jsa nejprve radou knížete-biskupa Olomúckého (co držitel statku manského *Slavkova*) a od r. 1659 soudcem zemským, pak místodržicím úřadu nejvyššího komornictví knížetství Opavského, jmenován jest okolo r. 1665 skutečným nejvyšším komorníkem téhož knížetství, v kterémž úřadě zemřel dne 8. listopadu 1669,⁸⁾ načež se vdova jeho *Valpurga* zase provdala za *Jana Františka Ferdinanda z Vrbna a z Bruntálu*.⁹⁾

Z jeho polovice panství *Bílovského* zdědily dvě třetiny dcery jeho z prvního manželství; třetí třetina dostala se po brzké smrti dvou jeho dětí z druhého manželství, dcery *Barbory* a syna *Maximiliána*,¹⁰⁾ jediné na živě zůstalé dceři z tohoto manželství, *Anně Kateřině Rosalií* (křtěná při faře *Bílovské* dne 17. prosince 1666), kteráž ji r. 1687 postoupila otčimu svému hraběti z *Vrbna*, a tento ještě téhož roku zase svrchu jmenované p. *Beatě Alžbětě* a manželu jejímu.¹¹⁾

Tito manželé vyrovnali se na to r. 1696 s císařem dvorskou komorou v ten spůsob, že jim panství *Bílovské*, jež až posavad jak rodiče jejich tak oni sami vlastně jen v zástavě měli, i se statkem *Jistebnickým* za 50.000 tol. slezských a zaplacení všech dluhů na tom zboží pojistěných, jakož i vyplacení sestry *Eleonory* z podsluji náležitého zase v dědictví úplně postoupeno.¹²⁾ Tímto spůsobem stali se manželé jmenovaní opět skutečnými vlastníky panství *Bílovského*; v držení statku *Jistebnického* ale se nedostali, jelikož tehdejší (zástavní) majitelé jeho ku postoupení zboží toho již mili se nechtěli. Spor o statek tento ukončen jest leprv r. 1731 dne 26. listopadu smlu-

¹⁾ D. Z. XXIV., 15 p. v.

²⁾ D. Z. XL, 4.

³⁾ A. S.

⁴⁾ D. Z. XIII, b, 9.

⁵⁾ D. Z. XXIV., 15 p. v. a A. S.

⁶⁾ D. Z. XIII. b, 9 a XVII., 32 p. v.

⁷⁾ D. Z. XV., 3 p. v.

⁸⁾ A. Z.

⁹⁾ D. Z. XVII., 5 p. v.

¹⁰⁾ A. S.

¹¹⁾ D. Z. XVII., p. v. — Jmenovaná *Anna Kateřina* žila byla ještě r. 1714 co manželka *Ignáce Antonia z Messe* (A. S.).

¹²⁾ D. Z. XVII., 8.